

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА

415-53/2021

Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 11609 датум: 29. април 2021. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ИЛИ СЕ МОГУ НАЛАЗИТИ
ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ

ПРАЋЕЊЕ ПОСТУПАЊА ПРЕМА МИГРАНТИМА И ТРАЖИОЦИМА АЗИЛА

ИЗВЕШТАЈ О ПОСЕТАМА УСТАНОВАМА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ МАЛОЛЕТНА СТРАНА ЛИЦА БЕЗ ПРАТЊЕ

Београд, април 2021. године

САДРЖАЈ

1. УВОД

- 1.1. Мандат Националног механизма за превенцију тортуре
- 1.2. Подаци о посетама
 - 1.2.1. Општи подаци
 - 1.2.2. Ток посета
 - 1.2.3. Сарадња са НПМ

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ

- 2.1. Материјални услови
- 2.2. Активности
- 2.3. Здравствена заштита
- 2.4. Приступ процедурама
- 2.5. Наводи о злостављању

3. ПРЕПОРУКЕ

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамо разговара са тим лицима и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, као и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеним установама. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У члану 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено је да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ, и то: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, А11 – Иницијатива за економска и социјална права, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Одбор за људска права Ваљево.

¹ "Сл. лист СЦГ – Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 4. јуна 2020. год.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТАМА

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

УСТАНОВЕ	<ul style="list-style-type: none"> • Центар за азил у Боговаћи; • Центар за азил у Сјеници; • Интеграциона кућа Педро Арупе; • Кућа Спаса; • Центар за заштиту одојчади деце и омладине – Радна Јединица Дом Јован Јовановић Змај – Јединица за смештај малолетних миграната без пратње; • Завод за васпитање деце и омладине Београд – Центар за смештај малолетних страних лица без пратње родитеља или старатеља.
ВРЕМЕ ПОСЕТА	септембар – децембар 2020. године
ПОСЕТЕ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са удружењем Центар за интеграцију младих (ЦИМ)
ОСНОВ ПОСЕТА	Обављање послова НПМ, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака
ВРСТА ПОСЕТА	Редовне посете, по плану посета НПМ за 2020. годину
НАЈАВА ПОСЕТА	Посете центрима за азил у Боговаћи и Сјеници су биле ненајављене, а посете осталим установама су биле најављене
САСТАВ ТИМА	<p>др Наташа Тањевић, заменица заштитника грађана Марко Анојчић, Заштитник грађана/Одељење НПМ Данијела Радојевић, Заштитник грађана/Сектор за права детета, родну равноправност и права особа са инвалидитетом</p> <p>др Драган Јечменица, лекар специјалиста судске медицине Марко Тошић, ЦИМ Александра Мићић, ЦИМ Лазар Милошевић, ЦИМ</p>

1.2.2. ТОК ПОСЕТА

У свим посећеним установама, тим НПМ је примио шеф смене или руководилац установе, којима је представљен мандат НПМ, план и циљ посете. Од руководства су прибављене основне информације о раду установе, тренутном стању у погледу малолетника који су се ту налазили на дан посете и поступању према њима. Потом је тим обишао просторије за

смештај и обавио разговоре са затеченим малолетницима⁴ и извршио увид у релевантну документацију у установи.

1.2.3. САРАДЊА СА НПМ

Руководство и службеници свих посећених установа су у потпуности сарађивали са тимом НПМ, омогућили му обилазак просторија, пружили информације од значаја за остваривање мандата НПМ и учинили доступном сву затражену документацију.

Тиму НПМ су омогућени и ненадзирани разговори са затеченим малолетницима. У Центру за азил Боговаћа, старатељ малолетника из локалног центра за социјални рад је тражио да присуствује разговорима малолетника са тимом НПМ, са објашњењем да има законску обавезу да заступа интересе малолетника у поступцима у којима они учествују. С обзиром на то да је уочено да малолетници потпуно слободно говоре пред старатељем о стању у Центру и поступању према њима, тим НПМ је старатељу, на његово инсистирање и након објашњења мандата и овлашћења које има НПМ, омогућио да присуствује највећем броју разговора које је обавио.

НПМ би желео да укаже Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да мандат НПМ није да води било какве поступке према лицима у установама које посећује, па тако ни према малолетницима без пратње, већ да проверава поступање према овим лицима у установама, с циљем да се, уколико је потребно, појача њихова заштита од тортуре, суровог, нељудског или понижавајућег кажњавања и поступања. Како је то утврђено Опционим протоколом, да би НПМ могао да извршава своја овлашћења, државе чланице овог протокола обавезне су да им обезбеде, између осталог, могућност да воде приватне разговоре са лицима без присуства сведока, било лично или са преводиоцем уколико је потребно, као и са било којом другом особом за коју НПМ сматра да може да пружи значајне информације, као и слободу да бирају места која желе да посете и лица са којима желе да разговарају.⁵ У том смислу, према лицима се не воде поступци, већ су разговори са лицима један од начина прикупљања информација о питањима која су од значаја за НПМ, поред увида у документацију, разговора са службеницима који раде у установама, непосредног опажања од стране чланова тима НПМ и других.

НПМ би желео да Министарство за рад запошљавање, борачка и социјална питања поучи старатеље малолетних миграната без пратње о мандату НПМ и овлашћењима која има и да добије повратне информације о наведеном.

⁴ Разговори на матерњим језицима малолетника су обављени помоћу преводилаца чије услуге су обезбеђене уз подршку Високог комесаријата Уједињених нација за избеглице (УНХЦР).

⁵ Чл. 20. т. д) и е) Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ

2.1. МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ

Центри за азил користе зграде, са вишекреветним собама, за смештај лица која овде бораве. У ЦА Боговаћа, услови се нису битно променили од последње посете НПМ.⁶ У ЦА Сјеница, оспособљен је део објекта који приликом претходне посете није био у употреби, а тада је најављено да ће се овај део средити и адаптирати у собе за смештај.⁷ Ипак, реновирани део објекта приликом ове посете није био у употреби због мањег броја малолетника у односу на капацитет Центра.

реновирани део објекта за смештај у ЦА Сјеница, затечено стање приликом ове и претходне посете

Иако су предузете активности на унапређењу материјалних услова у центрима, НПМ указује да је потребно наставити са овим активностима, посебно у ЦА Боговаћа. Смештајни капацитети су затечени у релативно уредном стању у погледу хигијене и услова у њима. Чистоћу ходника, тоалета и других заједничких просторија одржавају ангажовани радници, док је на корисницима центра да одржавају просторије у којима спавају. Ипак, уочено је да су неке собе и инвентар у њима уредни и чисти, а неки запуштени и прљави. Такође, НПМ је остварио увид у документацију о бројним случајевима оштећења и уништавања инвентара од стране малолетника који бораве у ЦА Боговаћа. Ово је пре свега последица флукуације малолетника у овим центрима. На пример, НПМ је предочено да су се само од почетка до краја августа 2020. године у ЦА Боговаћа променили сви малолетници који овде бораве. У ЦА Сјеница, према службеним наводима, малолетници се уобичајено задржавају двадесетак дана, али има и оних који су овде неколико година. У тим околностима, тешко је очекивати од лица која не планирају дуже да се задржавају у центру да ће редовно одржавати хигијену и услове смештаја. Истовремено, не постоје ефективни механизми који би успоставили такву обавезу.

⁶ Извештај о посети Центру за азил Боговаћа, бр. 281-12/18 од 7. марта 2018. год.

⁷ Извештај о посети Центру за азил у Сјеници, бр. 281-73/18 од 11. септембра 2018. год.

спаваоница у ЦА Боговаћа

Објекти којима управљају невладине организације су куће са двориштем. Собе су претежно двокреветне и услови у њима су изузетно добри.

Интеграциона кућа Педро Арупе поседује заједничке просторије – дневни боравак, трпезарију, простор за радионице, информатички кутак опремљен рачунарима, простране собе за смештај корисника и одвојене тоалете за кориснике и запослене. Такође, Кућа је опремљена вешерницом и кухињом у којој кувар припрема нутритивно избалансиране оброке у складу са верским убеђењима корисника и обичајима земље одакле малолетници долазе. Како би добили исхрану која им одговара, нека деца су након смештаја помагала куварици да савлада начин спремања хране према њиховим обичајима. Спрема се пет оброка дневно. Јединице за смештај су комфорне, безбедне и уредне са свим пратећим неопходним намештајем и уређајима. Локација куће је безбедна, а сама кућа поседује и окућницу и двориште погодно за рекреативне активности. У близини куће се налази и игралиште које корисници посећују у пратњи васпитача или самостално када за то постоји договор.

спаваоница у Интеграционој кући

Кућа Спаса поседује заједничке просторије – дневни боравак, трпезарију, дневни боравак, простор за радионице, одвојене тоалете за запослене и кориснике и собе за смештај корисника. Простор је уредан, пријатан, безбедан и на врло високом хигијенском нивоу. Кућа поседује окућницу и мало двориште, као и баштенску кућу опремљену свим неопходним намештајем која се преко дана користи за боравак, радионице и релаксацију. Оброци за кориснике се обезбеђују кетеринг службом. Како је посета НПМ обављена у време ручка, уочено је да се ради о квалитетној нутритивно избалансираној храни.

дневни боравак у Кући Спаса

Смештајни услови у домовима које је НПМ посетио ни у чему не заостају за онима уоченим у кућама којима управљају невладине организације. Ради се о деловима зграда које су намењене за смештај малолетних странаца, са претежно двокреветним собама.

Јединица за смештај малолетних миграната без пратње у Дому Ј. Ј. Змај располаже са пет соба са по два кревета, као и једним дневним боравком. Собе су задовољавајуће величине, довољно осветљене и загрејане. У просторије у којима је то потребно су обезбеђена додатна грејна тела. У собама постоје кревети, гардеробери, столице и столови. Корисницима смештаја је такође дозвољена употреба заједничке кухиње, теретане и велике заједничке терасе. Тоалети су одвојени од соба, они су чисти и услови за одржавање личне хигијене су потпуно задовољавајући. Корисници се хране оброцима који се спремају у самој установи, у складу са њиховим религијским уверењима. Приликом разговора са корисницима нису изнете никакве замерке на исхрану.

заједничка просторија и тераса у Дому Ј.Ј. Змај

У Центру за смештај малолетних страних лица без пратње родитеља или старатеља Завода за васпитање деце и омладине Београд постоје два одељења – за девојчице и за дечаке, са укупно 6 соба. Собе су задовољавајуће величине, довољно осветљене и загрејане. У собама постоје кревети, гардеробери, столице и мањи столови. Корисници имају на располагању заједничку дневну собу, теретану и информатички кутак. Поред три главна obroка корисницима су обезбеђене и две ужине, појединим данима се припремају у седишту Завода и достављају овде, а појединим у самом Центру.

теретана у Центру за смештај малолетних страних лица без пратње родитеља или старатеља

2.2. АКТИВНОСТИ

НПМ је уочио да у свим посећеним установама корисницима на располагању стоји већи број активности, као и да у реализацији истих учествују поједине невладине организације. Тако на пример у ЦА Сјеница представници ових организација корисницима пружају часове српског језика, психолошку подршку, спортске, креативне и едукативне активности. У ЦА Боговаћа, представници удружења неколико пута недељно организују психолошку подршку и креативне радионице. У центрима нема корисника који похађају наставу у школи, иако им је та могућност понуђена. Они се овде кратко задржавају и немају интересовања за похађање школе.

У Интеграционој кући Педро Арупе сви корисници су укључени у школски систем и похађају основну школу, а један корисник похађа средњу школу. Деца у школи раде по прилагођеном програму, према упутствима Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Васпитачи су у свакодневной комуникацији са представницима школа и на свакодневном нивоу прате активности деце, помажу у изради домаћих задатака и пружају логистичку подршку како деци тако и наставницима.

За кориснике се организују креативне, едукативне и рекреативне активности. Њих реализују социјални радници, специјални педагози и васпитачи из куће, али постоји и кооперација са представницима других организација који реализују *on-line* активности, попут едукативних радионица на тему менталног здравља, лепог понашања и сл. Такође, организују се и радионице са циљем да деца науче да адекватно располажу новцем и да га користе за куповину потребних ствари. Организовани су и бројни излети, а укључени су и у рад Омладинског центра у Лозници што се оцењује као веома позитивно у смислу интеграције, али и развојних потреба детета.

Корисници у Дому Ј.Ј. Змај имају приступ бежичном интернету, могу играти видео игре или гледати телевизор. а могу користити и рачунаре који су у власништву Дома. Такође могу без ограничења користити своје мобилне телефоне. Поред теретане која је у склопу Дома корисници могу користити и оближњи балон у одређеним терминима три пута недељно, у којем могу играти фудбал или одбојку. **НПМ похваљује ангажовање Дома у омогућавању обављања различитих активности корисницима, у складу са њиховим жељама и наводи пример корисника коме је пружена подршка да у локалном клубу тренира борилачке вештине, или корисника коме су, на његову молбу, омогућени часови гитаре.**

У Заводу за васпитање деце и омладине Београд – Центар за смештај малолетних страних лица без пратње родитеља или старатеља корисници се могу кретати слободно у оквиру установе а могу је напуштати четири пута недељно у трајању од по два сата. Ваннаставне или едукативне активности организују и реализују невладине организације. У склопу установе постоји и скромно опремљена теретана, а корисницима се дозвољава да похађају неке од индивидуалних спортова ван установе. Сви корисници имају приступ бежичном интернету, могу играти видео игре или гледати телевизор. Такође могу без ограничења користити своје мобилне телефоне.

Ни у једној установи корисницима се не изричу казне или дисциплинске мере, већ се сви проблеми решавају разговором са васпитачима и руководством.

2.3. ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

У свим посећеним установама корисницима је обезбеђена здравствена заштита. Лекови и друга медицинска средства су деци омогућени без накнаде.

По пријему, сваки корисник има обавезан лекарски преглед, након којег се издаје потврда да може бити смештен у колектив. Обезбеђене су собе за изолацију у коју се смештају они код којих постоји сумња да су заражени корона вирусом. У време посете НПМ, једно дете је било у соби за изолацију у Заводу за васпитање деце и омладине Београд.

Сви корисници Дома Ј. Ј. Змај и Завода су здравствено осигурани. У Дому Ј.Ј. Змај постоји амбуланта у којој је запослена медицинска сестра. У оквиру Завода не постоји амбуланта али корисници имају приступ Дому здравља где се по потреби воде.

У ЦА Сјеница лекарски техничар је ангажован од 08 до 14 сати и долази из Дома здравља Сјеница. По пријему у камп сваки корисник пролази обавезни лекарски преглед. У случајевима када особа има одређену заразну болест она се смешта у собу за изолацију која се налази одмах поред просторија социјалних радница и медицинског особља. Просторија је у јако добром стању, опремљена је постељином, топлим ћебадима и јастуцима. Хигијена је на јако високом нивоу и у моменту наше посете није било лица смештених у соби за изолацију.

У ЦА Боговаћа постоји амбуланта Дома здравља Лајковац, у којој медицинско особље ради од 7 – 13 часова. Такође, и у овом Центру су обезбеђене просторије за изолацију. Увидом у књиге здравствене евиденције амбуланта утврђено је да се воде две књиге евиденције:

- Књига зелене боје - Књига превентиве
- Књига плаве боје- “Протокол болесника-Куратива”

Увидом у зелену књигу може се констатовати да се иста води од 21.12.2011- године и у периоду до 06.02.2012. године вођена је као књига амбулантних протокола. Од јануара 2019. године у књизи се евидентирају тзв. први прегледи миграната, односно систематски прегледи миграната са проценом да ли је лице подобно за услове колективног смештаја пре свега у смислу евидентирања присуства или одсуства заразних болести (шуге, вашљивости и сл.). У току трајања посете Центар је посетила екипа епидемиолошке службе Градског завода за јавно здравље у Ваљеву, која је вршила увид у евиденцију која је везана за актуелну епидемиолошку ситуацију у Центру и између осталог извршила увид и у ову књигу медицинске евиденције. У тзв. плавој књизи констатује се евидентирање лица која су се јавила лекару/ здравственом раднику због било каквог здравственог проблема.

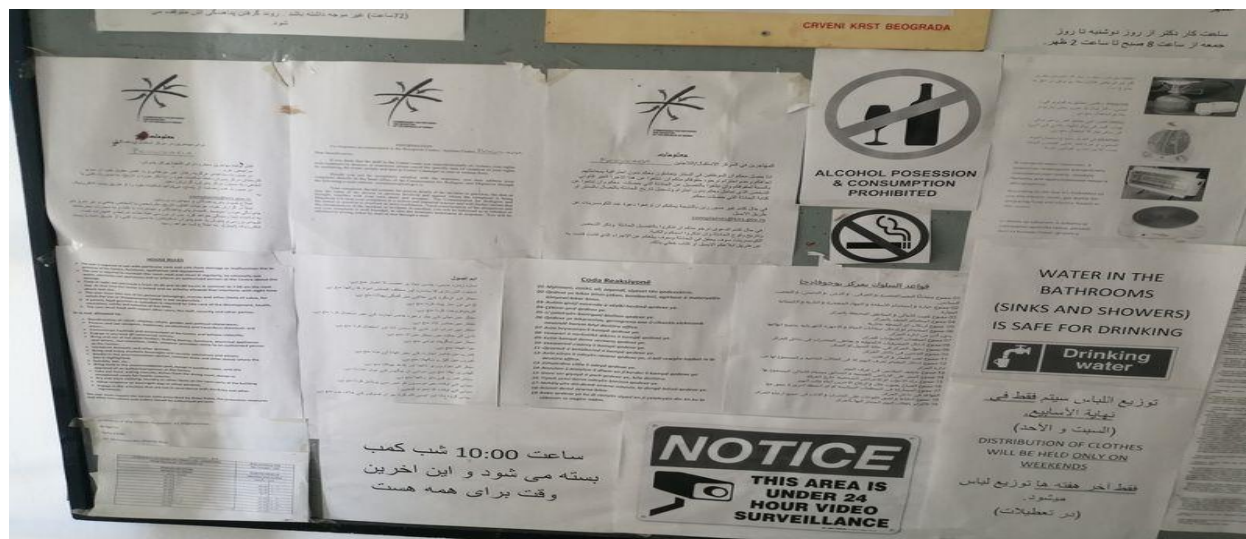
2.4. ПРИСТУП ПРОЦЕДУРАМА

Република Србија је, прихватајући Конвенцију о правима детета преузела обавезу да сваком детету које се налази под њеном јурисдикцијом⁸ осигура уживање свих права гарантованим овим међународним документом, укључујући и децу избеглице и мигранте без пратње. Наведено подразумева обезбеђење одговарајућег третмана током њиховог боравка на територији Републике Србије, као и приликом покушаја уласка, када се налазе на граничним прелазима и у транзитним зонама.

У заштити деце избеглица и миграната без пратње, кључну улогу имају центри за социјални рад који имају законом прописану обавезу да штите права све деце, укључујући и малолетне мигранте без пратње, због чега је њихово адекватно функционисање основ заштите најбољег интереса детета, што укључује и малолетне мигранте без пратње.

Канцеларија социјалних радница у ЦА Боговаћа налази се у оквиру главне зграде у којој малолетни корисници бораве и таквим положајем им омогућава увид у догађаје и присутност на стратешки важном месту. НПМ је уочио да социјалне раднице веома добро познају сваког корисника и располажу великим бројем информација о њима те да имају висок степен мотивације за обављање свакодневних активности.

Међутим, НПМ је уочио да су у центру радним данима присутне само две социјалне раднице. Једна социјална радница је у својству теренске социјалне раднице и нема могућност преузимања старатељстава, док друга под старатељством има 78 деце. Узимајући у обзир улогу и значај социјалних радника, као и чињеницу да је присуство старатеља обавезно у контакту са било којом спољном институцијом (одлазак лекару, решавање питања документације и слично) НПМ сматра да је један старатељ недовољан да се обезбеди неопходна заштита свим корисницима.

огласна табла, са правилима кућног реда и другим важним информацијама у ЦА Боговаћа

⁸ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета ("Сл. лист СФРЈ – Међ. уговори", бр. 15/90 и "Сл. лист СРЈ – Међ. уговори", бр. 4/96 и 2/97), чл. 2. Конвенције.

Малолетници који се углавном из Београда упућују у Центар долазе најчешће без регистрационих папира са препоруком да буду регистровани у самом Центру. Међутим, регистрација се не обавља у Центру већ у ПС Ваљево, уколико изразе намеру да траже азил. Од 78 лица колико се овде налазило, само 2 је било регистровано са израженом намером да поднесу захтев за азил.

У ЦА Сјеница уочена је пракса да је у смени увек присутна једна особа из Комесаријата, као и Центар за социјални рад, односно 4 социјалне раднице и то: 1 старатељка, 1 водитељка случаја и 2 теренске раднице. Такође, једном недељно у кампу су присутни и представници УНХЦР. Повремено, камп обилазе и представници Канцеларије за азил.

Корисници, према службеним наводима, бораве око 20 дана у Центру, с тим да постоје случајеви и дужег борава, односно више месеци. Најчешће је реч о већ регистрованим корисницима. У случају да је потребно извршити регистрацију, лица се воде у ПС Сјеница, где се у присуству социјалне раднице обавља регистрација. Центар има капацитет смештаја за 300 особа а у дану посете на смештају су биле 32 особе, од којих 5 пунолетних и сви су мушкарци.

информације о добровољном повратку и азилу у ЦА Сјеница

Канцеларија за азил обилази камп али њихово присуство није често, последњи пут су били пре ванредног стања. У тренутку посете имају неколико лица која траже азил. Смештена лица углавном не желе да траже азил те добијају решења о отказу борава. Ова решења немају велики значај јер се не поступа по њима. Увидом у досијее корисника уочено је да се документација уредно води. За сваког корисника се ради почетна процена затим решење о старатељству и план старања. Додатна документација се ради по потреби, а често изостаје услед кратког борава лица у кампу. Одређени досијеи имају и закључке стручног тима у односу на одређене ситуације и самог корисника, а када лице одлази из кампа сачињава се завршни извештај старатеља. Према службеним наводима, у 2020. години није било притужби од стране корисника на поступање запослених, као ни осталих корисника.

Интеграциона кућа од маја 2017. године врши пријем малолетних избеглица и миграната без пратње и део су мреже која има своје куће између осталих земаља и у Хрватској, Босни, Македонији и Словенији. Смештај малолетних миграната се врши на основу споразума са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања. Од почетка рада у

Интеграционој кући је било на смештају 82 деце. У тренутку посете на смештају је било 5 малолетника. Капацитет смештаја је 15 корисника. Ова кућа због немогућности да по стандардима одвоји мушке и женске кориснике прима само кориснике мушког пола. Корисници су у највећем броју случајева дечаци из Ирана, Пакистана и Авганистана. Просечно се задржавају 7-8 месеци, али има и примера деце која су на смештају више од 2 године. Најмлађи корисник на смештају је био дечак од 8 година.

Корисници се на смештај у већини случајева упућују из ОСП Миксалиште или Центра за азил у Крњачи. Предлог за смештај након тријажних интервјуа дају теренски социјални радници након чега следи консултација са одговорним лицима из куће за смештај Педро Арупе и у односу на потребе и најбољи интерес детета се доноси заједничка одлука о пријему. Процедура пријема започиње у Миксалишту, које је прва адреса одакле је могуће одвести корисника на регистрацију и где се обављају иницијални разговори са корисницима. Разговор са малолетним мигрантима, односно интервју са дететом испред Интеграционе куће обављају социјални радник, специјални педагог уз помоћ преводиоца. Најчешће тим Интеграционе куће иде на терен, обави интервју и доведе дете. Када се региструју у Миксалишту, онда се добија потврда о израженој намери за тражење азила. Уколико се малолетни мигрант без пратње налази у Центру за азил Крњача, пријем се врши преко Градског центра за социјални рад Београд, Одељење Палилула. Решење о смештају доноси надлежни центар за социјални рад.

Корисници се на самом пријему информишу о правилима куће, односно правима и обавезама, уз присуство културног медијатора у форми радионице са циљем да што боље разумеју сва правила куће. На крају сесије својим потписом потврђују да су упознати са правилима. Правила и кућни ред се налазе на видном месту у дневном боравку. При смештају корисници се информишу и о постојању сефа у кући у коме се чува новац и остали предмети од вредности. Већина корисника се одлучује да на тај начин чува ствари од вредности.

Правилима понашања је предвиђено и бодовање, за лепо понашање се добијају бодови, којима се стичу поједине привилегије. На почетку смештаја се реализује сет првих радница – правила понашања у кући, правила понашања ван куће, правила у вези са личном хигијеном и сл.

Кућа и капија се закључавају између 22 и 23 часа. Собе се не закључавају. Млађој деци је излазак дозвољен до 20 часова, а зими до 18 часова.

У раду са корисницима учествују два социјална радника, два специјална педагога, три васпитача, преводилац. Већина запослених је ангажована од самог почетка рада ове куће што се оцењује као врло добро у односу на најбољи интерес детета.

Старатељи долазе једном недељно. Уколико је у међувремену потребно дете одвести код лекара и сл., то обављају запослени у Интеграционој кући. Такође, комуникацију са школом обављају запослени у Интеграционој кући.

Кућа Спаса отворена је фебруара 2019. и од тада је у њој било смештено 45 корисника. Кућа смешта кориснике оба пола јер има просторне могућности за то. У тренутку посете у кући

је било смештено 5 корисника, 4 женског пола и 1 мушког пола. Капацитет прихвата је од 13 - 15 корисника. Најмлађи корисник је имао 7 година. Најчешће су корисници из Авганистана, али има и деце из Сирије, Пакистана, Ирака и афричких земаља.

Корисници се најчешће упућују из Београда из ОСП Миксалиште одакле их упућују теренски социјални радници након тријажних разговора. Корисник долази у пратњи теренског социјалног радника, након чега му се додељује старатељ. Регистрација се обавља у ПС Лозница уколико је реч о нерегистрованом кориснику.

На пројекту су ангажовани педагог, учитељ, спортски координатор и преводилац за арапски језик. Према службеним наводима, старатељ је често присутан и са њим постоји добра сарадња.

Деца се на самом пријему обавештавају о кућном реду и правилима понашања. У кући Спаса постоји сеф у којем, уколико желе, корисници могу остављати предмете од вредности.

Без обзира на то што је НПМ уочио да су сви ангажовани у Кући Спаса веома мотивисани за рад са децом, да је са корисницима успостављен добар однос који се заснива на поверењу и подршци, **НПМ сматра да би у циљу јачања заштите и безбедности деце било корисно да се израде интерне политике које ће дефинисати правила понашања у циљу превенције злоупотребе или злостављања деце а које ће бити обавезујуће за све ангажоване у овој кући.**

Највећи изазов за куће којима управљају удружења је што их не препознаје систем из угла финансирања. На основу споразума са надлежним министарством врши се пријем малолетних миграната без пратње, али финансирање рада је у целости на основу донација.

Други значајан изазов је преузимање великог дела послова старатељске заштите од стране запослених, што је некада условљено немогућношћу професионалних старатеља да одмах дођу уколико су потребни детету због одласка код лекара или у контакту са школом.

Центар за заштиту одојчади, деце и омладине - Дом Ј. Ј. Змај, капацитета је 48 места а у тренутку посете у истом је било 38 корисника. Састоји се од три засебне целине, I - Дом за смештај деце и младих без родитељског старања и деце и младих са сметњама у развоју, узраста од 7 до 18 година као и студената најкасније до навршених 26 година. II - Прихватилиште за ургентну заштиту деце од злостављања и занемаривања, намењена је за смештај деце узраста од 7 до 18 година у трајању до најдуже 6 месеци. III - Јединица за смештај малолетних миграната располаже капацитетом од 10 места а корисници се овде упућују на основу захтева надлежног Центра за социјални рад Савски венац. Корисници смештаја су углавном из Авганистана и Ирана. На дан посете у овој јединици је боравило шест корисника, узраста од 16 до 18 година.

Процедура пријема подразумева да, након што професионални старатељ или стручни радник надлежног Центра за социјални рад упути званични захтев за смештајем корисника, Стручни тим установе одлучује да ли у испуњени сви критеријуми за пријем.

У ову установу смештају се деца за коју се претпоставља да ће дуже боравити у Републици Србији.

Корисник у Дом долази у пратњи старатеља пред којим им се објасне разлози смештања али и права и обавезе које имају. Комуникација се углавном врши без већих потешкоћа на енглеском језику. Такође, с обзиром на то да ова деца дуже бораве у Србији или су већ дуже боравила пре смештања у Дом, комуникација се неретко обавља и на српском језику. Током боравка у Дому корисници се у сваком тренутку могу обратити запосленима за било коју врсту помоћи.

Руководилац Јединице за смештај малолетних миграната наводи да се за сваког корисника води лист праћења у који се уписују све активности у којима је корисник учествовао или ситуације које су се десиле, као и да се једном у месец дана сачињава извештај за сваког корисника за потребе саме установе али и за потребе старатеља детета са којима углавном имају добар однос. Такође, информације се старатељима преносе и чешће уколико за то постоји потреба. У оквиру Јединице се води и Дневна књига у коју се уписују сви подаци и дешавања на дневном нивоу.

Корисницима није ограничено кретање у току дана и они могу слободно ићи на посао, у школу или се бавити хобијем. Главна врата од Дома се закључавају у 22:00 али се по наводима руководиоца толеришу и кашњења до пола сата.

У Јединици за смештај малолетних миграната ноћу дежура васпитач. Корисници вредне ствари могу чувати са собом или код васпитача.

У Завод за васпитање деце и омладине Београд – Центар за смештај малолетних страних лица без пратње родитеља или старатеља се упућују малолетници узраста од 7 до 18 година али има и ситуација када су у установи боравила и млађа деца. Упућивање у установу се врши са целе територије Републике Србије што раније није било случај када су се корисници упућивали само са територије града Београда. Центар за социјални рад шаље захтев за пријем корисника а затим се по одобравању израђује и решење. Корисници који се смештају у ову установу не морају нужно имати старатеља већ могу бити и у процесу постављања старатеља. На основу месне надлежности за послове додељивања професионалних старатеља надлежан је Центар за социјални рад Вождовац, а приликом пријема у установу инсистира се да је будући корисник већ пријављен у неком од Центара.

Уколико се изјасне да желе азил, малолетници се воде у Управу за странце у Београду, где им се уз присуство старатеља издаје потврда о израженој намери за тражење азила.

Центар је капацитета за 15 места, за 10 дечака и пет девојчица. У тренутку посете тамо је боравило седам корисника, шест дечака од којих је један из Пакистана а њих петорица из Авганистана, и једна девојчица из Сирије. Три дечака похађају Основну школу а један дечак ванредно похађа средњу Медицинску школу. Од 2009. године кроз установу је прошло 650 корисника.

Завод има капацитета за пријем још корисника, један спрат објекта у којем се налази је ван употребе. Према службеним наводима, разматрано је сређивање и стављање у употребу и

тог дела објекта. Имајући у виду да је овакав вид смештаја у бољем интересу малолетника без пратње, НПМ охрабрује Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да предузме мере из своје надлежности и омогући смештај већег броја малолетника у Центар за смештај малолетних страних лица без пратње родитеља или старатеља, стављањем у употребу комплетног објекта у којем се Центар налази и стварањем других услова за збрињавање малолетника, рачунајући и упошљавање довољно стручног кадра.

Од укупног броја корисника који тренутно бораве у центру, двојица су поднела захтев за азил (један од њих је добио субвенцијарну заштиту) док су остали само изразили намеру да ће тражити азил. Претходних година корисници су по жељи враћани у земљу порекла, смештани у хранитељске породице, спајани са породицама које су биле смештене у камповима, а било је и ситуација када су по децу долазили родитељи из Босне и Херцеговине или Словеније.

Приликом пријема у Центар за смештај, корисници се усмено информишу о разлозима смештања као и правима и обавезама које имају. Комуникација се углавном врши без већих потешкоћа на енглеском језику, али запослени на располагању имају и преводиоца. У Центру постоји на видном месту обавештење на коме су сами корисници на неколико језика исписали правила понашања и обавезе. Током боравка у Дому корисници се у сваком тренутку могу обратити запосленима.

Према службеним наводима, за сваког корисника се води лист праћења у који се уписују све активности у којима је корисник учествовао или ситуације које су се десиле, као и да се једном у месец дана сачињава извештај за сваког корисника за потребе саме установе али и за потребе старатеља детета. Такође, информације се старатељима преносе и чешће уколико за то постоји потреба. У оквиру Јединице се води и Дневна књига у коју се уписују сви подаци и дешавања на дневном нивоу.

НПМ сматра да би било корисно да Јединица за смештај малолетних миграната без пратње и Центар за смештај малолетних страних лица без пратње родитеља или старатеља припреме информаторе, који ће на језику и на начин на који малолетници могу да разумеју представити основне информације о дому, режиму боравка и правима и обавезама малолетника током боравка овде и које ће свим малолетницима давати приликом пријема у Дом.

За оне малолетнике који су неписмени или који не могу да разумеју језик у писаном облику, горе поменуте информације треба пренети на начин који омогућава потпуно разумевање.

Куће и домови за прихват малолетних миграната и избеглица представљају примере добре праксе и веома добро решење када су у питању најрањивије категорије из избегличке и мигрантске популације. Иако се не може очекивати да се овај модел примени на све малолетнике без пратње, због њиховог броја и ограниченог капацитета, потребно је у највећој мери подржати функционисање ове врсте смештаја.

заједничка просторија у Интеграционој кући

2.5. НАВОДИ О ЗЛОСТАВЉАЊУ

Тим НПМ је у ЦА у Боговаћи обавио разговор са више од 20 малолетних лица. Разговор је обављен у присуству старатељке, а након што су сва лица навела да желе да се разговор обави у њеном присуству, с обзиром на то да имају веома добар однос и поверење у социјалне раднице у центру.

Поједина лица су се пожалила на понашање припадника обезбеђења у центру, наводећи да се осећају непријатно и увређено јер их припадници обезбеђења (како верују, судећи по тону) псују и омаловажавају на српском језику. Наводе да као казнену меру припадници обезбеђења често користе избацавање ван просторија кампа и не дозвољавају да се врате 1 до 2 сата независно од доба дана или ноћи. Дечаци наводе изолован случај који се десио претходне вечери када дечак провео изван просторија кампа, на ћибету у дворишту целу ноћ. Наводе да осећају страх од собе број 3 која се користи иницијално као соба за изолацију при доласку у центар док лекар не обави преглед, али неформално и за изоловање група и појединаца који по оцени обезбеђења врше изгреде. Соба број 3 као сам појам користи се као претња малолетницима. Представници НПМ су обишли наведену просторију која је у том моменту била празна и у њој није боравио ниједан корисник, а по свом изгледу се није разликовала од осталих соба у којим регуларно бораве малолетна лица.

Поједини корисници су навели да их је један припадник обезбеђења физички злостављао. Они нису имали видљиве повреде те у тренутку посете, а поједини за које смо добили обавештење да су задобили повреде нису били физички присутни у време посете, с обзиром на то да су били премештени у друге центре. Према документацији Комесаријата, ради се о групи малолетника који су правили инциденте у Центру и они су ради очувања безбедности премештени у Центар за азил у Сјеници. Приликом посете НПМ овом Центру, они више нису били ту.

У разговору са управником кампа добијене су информације да поједина малолетна лица код себе имају предмете попут боксера или ножа, да су пре годину дана изазвали пожар у магацинском простору кампа када је изгорео и један аутомобил, да често испољавају агресивна понашања, те да због наведеног, а малог броја запослених у центру који дежурају и ноћу, страхују за своју безбедност. Све ово је документовано извештајима који се достављају Комесаријату. Присуство полиције у превентивном контексту у кампу је ретко, према службеним наводима полицијска патрола обилази Центар 2 – 3 пута недељно. Њихово присуство би свакако имало одвраћајући ефекат од ремећења реда и угрожавања безбедности и сигурности у Центру.

Заштитник грађана је већ указивао на потребу да се обезбеди стално присуство одређеног броја полицијских службеника у близини Центра за азил Боговаћа у циљу превенције даљих сукоба и нарушавања јавног реда и овом центру као и на то да се размотри потреба за ангажовањем додатних радника обезбеђења.⁹

НПМ је посебну пажњу посветио увиду у документацију која се односи на прегледе лица која су учествовала у догађајима у центру у којима су задобила повреде.

Малолетно лице А.А (ударац песницом у лице –повреда усне) је било прегледано од стране здравственог радника . У књизи евиденције за ово лице наведено је следеће: “дечко из обезбеђења синоћ (14.07.2020. г.) око 23,30 h ударио пластичном палицом по усни, руци и грудном кошу. Објективан налаз: Са унутрашње стране леве половине горње усне видљиво напрснуће око 2 cm са белчастом скрамом окол. Споља на усни нису видљиви знакови трауме... На грудном кошу и рукама без видљивих знакова траума, хематома. Нормалан дисајни шум. Остали налаз б.о.”.

Закључак лекара специјалисте судске медицине који је био члан тима НПМ: на телу А.А. су констатоване видљиве телесне повреде - плитка рана раздерина на унутрашњој страни горње усне тако да се може поуздано тврдити да је ово лице задобило ударац тупином механичког оруђа у шта се може убројити и пластична палица, како је то навео у анамнестичком податку. Наведена повреда усне појединачно процењена и у време наношења представљала је лаку телесну повреду. Такође, не може се ни искључити могућност да је ово лице могло задобити ударац/ударце овим повредним оруђем и у пределу руке и грудног коша уколико се радило о релативно благим ударцима, односно

⁹ Мишљење Заштитника грађана дел. бр. 10640 од 21. априла 2021. године

ударцима мањег интензитета који нису нужно морали за последицу узроковати споља видљиве повреде на телу.

Такође, према подацима из књиге евиденције произилази да су 15. јула 2020. године прегледана и друга лица која су дала податак лекару да су претрпели насиље од стране радника обезбеђења. Лице Б.Б. из Авганистана даје податак да га је “дечко из обезбеђења синоћ (14.07.2020. г.) око 23,30 h ударио пластичном палицом у главу, 3 пута, па је побегао. Објективни налаз: без видљивих знакова траума, отока (нечитко) косматог дела лобање. Негира болове у глави. Остали налаз: Б.О.”

Закључак лекара специјалисте судске медицине који је био члан тима НПМ: на телу Б.Б. нису констатоване видљиве телесне повреде тако да се не може поуздано тврдити да је лице задобило ударце пластичном палицом, како је то навео у анамнестичком податку. Међутим, не може се ни искључити да је лице могло задобити ударац/ударце овим повредним оруђем уколико се радило о релативно благим ударцима, односно ударцима мањег интензитета који нису нужно морали за последицу узроковати споља видљиве повреде на телу.

Лице В.В. из Авганистана даје податак да га је “дечко из обезбеђења синоћ (14.07.2020 г) око 23,30 h ударио пластичном палицом у пределу потиљка и тела. Објективни налаз: у пределу потиљачног дела лобање нема видљивих знакова повреде, отока, хематома, присутна на темену главе гљивична инфекција. Са спољашње стране левог колена без видљивих знакова деформитета, хематома, крепитација. Наводи да га мало боли. Остали налаз: б.о.”.

Закључак лекара специјалисте судске медицине који је био члан тима НПМ: на телу В.В. нису констатоване видљиве телесне повреде тако да се не може поуздано тврдити да је лице задобило ударце пластичном палицом, како је то навео у анамнестичком податку. Међутим, не може се ни искључити да је лице могло задобити ударац/ударце овим повредним оруђем уколико се радило о релативно благим ударцима, односно ударцима мањег интензитета који нису нужно морали за последицу узроковати споља видљиве повреде на телу. Промене на темену главе констатоване у извештају лекара нису последица ударца механичким оруђем (палицом), већ се радило о гљивичној инфекцији коже.

Лице Г.Г. из Авганистана даје податак да га је “дечко из обезбеђења синоћ (14.07.2020 г) око 23,30 h ударио пластичном палицом у пределу десне руке, леђа и главе. Објективни налаз: у пределу десне подлактице присутна лака хиперемија, око 7,8 cm (нечитко) између лопатица плажа хиперемије са ексоријацијама, поједине у фази крустације. У пределу потиљачног дела лобање присутно мало отежине, без хематома, крепитација. Наводи да осећа слабе болове. Остали налаз: б.о.”.

Закључак лекара специјалисте судске медицине који је био члан тима НПМ: на телу Г.Г. констатоване су промене у виду црвенила (хиперемије) коже десне подлактице као и отока коже потиљачног дела главе које се с вероватноћом могу довести у узрочну везу са дејственим принципом - тупином механичког оруђа које је деловало на тај део тела

(пластична палица). Наведене повреде, појединачно и скупно процењене и у време наношења представљале су лаку телесну повреду. Описане повреде коже леђа "између лопатица" (црвенило са огуљотинама од којих су поједине биле у тзв. фази крустања) не могу се довести у везу са дејством механичког оруђа глатке дејствене површине каква је површина пластичне палице.

Према подацима из књиге евиденције за лица у вези са догађајем од 16 августа 2020 године произлази да је лице Д.Д. из Авганистана дало податак "повреда десног стопала синоћ приликом туче. Болна осетљивост десног медијалног метатарсуса. Без едема. Наводи да је ударац задобио од стране обезбеђења."

Закључак лекара специјалисте судске медицине који је био члан тима НПМ: на телу Д.Д. констатована је болна осетљивост десног стопала која може потицати од механичке траума. Нису констатовани споља видљиви знаци повређивања тако да се не може поуздано закључивати о начину задобијања повреде ако је иста одиста и постојала.

Лице Ђ.Ђ. из Авганистана даје податак да је "задобио ударац у десни слепоочни предео током синоћне туче, наводно од стране обезбеђења. Лок: екскоријација десно слепоочно. Болна осетљивост. Неуролошки: зенице једнаке, реактивне, булбуси б.о. ГМС очувана, Ромберг нег, (нечитко), праћење. ТА 11/65 Ф-70 мин, ЦОР акција ритмична тонови јасни. Пулмо б.о."

Закључак лекара специјалисте судске медицине који је био члан тима НПМ: На телу Ђ.Ђ. констатована је једна повреда у виду огуљотине коже десног слепоочног предела. Повреда није описана на адекватан начин (изглед, величина, старост и др.) да би се могао поуздано проценити механизам њеног наношења. Ова повреда је последица дејства тупине механичког оруђа и појединачно процењена и у време наношења представљала је лаку телесну повреду.

Лице Е.Е. наводи да је "задобио ударац у леви јагодични предео лица приликом туче синоћ, наводно од радника обезбеђења. ЛОК: благ едем зигоматичног предела лево. Неуролошки: зенице изокоричне, реактивне, булбуси б.о. ГМС очувана, Ромберг негативан, праћење. ТА 100/75 Ф-70 ЦОР ет пулмо б.о (нечитко), праћење...".

Закључак лекара специјалисте судске медицине који је био члан тима НПМ: на телу Е.Е. констатована је једна повреда у виду отока меког ткива левог јагодичног предела лица. Наведени оток могао је бити последица дејстава тупине механичког оруђа релативно глатке дејствене површине у шта се може убројити и ударац песницом, коленом, лактом и сл.

На основу свега напред наведеног а посебно на основу увида у медицинске књиге евиденције може се закључити да су код одређеног броја малолетних лица постојале телесне повреде које су медицински објективизирани и које потичу из предметних догађаја из јула и августа 2020 године.

Према евиденцијама Комесаријата за избеглице и миграције које се воде у ЦА Боговаћа, о инцидентима овог типа се обавештава локална полиција.

Како су до сада пријаве насиља у кампу таргетирале припаднике обезбеђења као починиоце, потребно је увести обуке за припаднике обезбеђења у циљу едукације и сензитивизације на контекст рада са децом. С обзиром на то да Црвени крст Србије обезбеђује услуге обезбеђења објекта ЦА у Боговаћи, **НПМ доставља овај извештај Црвеном крсту Србије како би предузео активности на информисању службеника које ангажује у обезбеђењу објекта о томе да је мучење и друго сурово, нехумано или понижавајуће поступање или кажњавање апсолутно забрањено и да подлеже одговарајућим санкцијама.**

3. ПРЕПОРУКЕ

На основу наведеног, Национални механизам за превенцију тортуре упућује следеће препоруке надлежним органима:

- Комесаријат за избеглице и миграције ће наставити да предузима мере ради унапређења услова смештаја у центрима за азил Боговаћа и Сјеница, рачунајући и одговарајуће мотивисање корисника центара да одржавају хигијену просторија у којима бораве.
- Комесаријат за избеглице и миграције ће омогућити реализацију довољно сврсисходних активности за малолетне мигранте без пратње.
- Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања ће ангажовати довољан број социјалних радника у местима у којима се налазе малолетни мигранти без пратње, како би се све активности на прихвату, збрињавању и заштити малолетних миграната обављале несметано и квалитетно.
- Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања ће наставити да улаже и у највећој могућој мери подржати функционисање смештаја малолетних миграната без пратње у социјалним установама домског типа и кућама којима управљају хуманитарне организације.